

בס"ד, ג' אב תשס"ח

4.8.08

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למשפטים

ועדת הנשיאנות מזהירה!
נבחן שימצאו בושייתו חומרי
עזר אסורים או יתפס בהענתקה
יענש בחומרה עד כדי הרחקתו
ניהאוניברסיטה.

קורס: 99-507-01, היסודות ההלכתיים של דיני המשפחה בישראל
המרצה: עמיחי רדזינר
מועד א תשס"ח

הוראות:

1. הבחינה - בחומר סגור.
2. יש לענות על השאלות עפ"י מבסת העמודים שנקבעה להן (מרוכר במבסה מקסימאלית ולא בהמלצה על אורך התשובה). כתבו בקצרה ולעניין. הקפידו על בניית תשובה מסודרת. תצטפו מיתרות יגרעו.
3. משך הבחינה - שעתיים.

בהצלחה!

שאלה ראשונה (70 נקודות, 10 נקודות לכל שאלה, עד שלושה עמתיים וחצי לכל הסעיפים יחד)

קראו בעיון את עובדות המקרה ואת הציטוטים מפסק הדין והשיבו על השאלות שלאחריהם:

בשנת 1945 נתן ביה"ד [=בית הדין] הרבני הגדול בנשיאותו של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל ובהרכב הרבנים: הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג והרב יוסף הלוי, פסק דין בערעור שהוגש על פסיקת בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב (תיק תש"ה/1-48. פורסם ב'אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לא"י', בעריכת זרח ורהפטיג, עמ' קה. באן יובאו רק חלקים מעובדות המקרה ומנימוקי פסק הדין.)
הדין עסק בכני זוג מן העדה הספרדית אשר נישאו בארץ ישראל. הבעל חבט בעל פה ולפיה "אשתו היא עצבנית וכיישה אותו בפני ילדיו". האשה הכחישה את הטענות הללו ולא רצתה בגירושיה. בית הדין האזורי קיבל את תביעת הבעל וכתב פס"ד קצר ביותר בו קבע כי הוא יכול למעשה לגרש אותה בעל כורחה. הערעור על פסיקת בית הדין האזורי התקבל בבית הדין הגדול, ולהלן שני קטעים מפסק דינו (לאחר קיצורים, עריכה והבהרות):

1. צודקת בהחלט גם טענת המערערת על צורת פסה"ד [של ביה"ד האזורי], שלא פורשו בו העובדות וכמו כן חסד שום נימוק מספיק. אין המשפט הקצר: "שאין סיכויים לשלום" - עלול כלל וכלל לשמש יסוד מספיק לתוצאות משפטיות כל כך מרחיקות לכת... כי לאמתו של דבר אין הסיכום הנ"ל מכיל שום נימוק עובדתי, אלא רק את המסקנה הסופית שביה"ד הגיע לידה על יסוד עובדות מסוימות, שלא נזכרו שם כלל ובנוגע להן לא נמצא אף רמז בפסה"ד המערערת. וגם הנימוק בשהוא לעצמו איננו מתקבל על הדעת, שאחרי חמש עשרה שנה של חיים משפחתיים שקטים ושלוים נעשו היחסים בין הזוג מתוחים במידה כזאת שאין שום סיכויים לשלום ואין להם תקנה כי אם בגירושיה. ומתמיהה ומפתיעה ביותר היא המסקנה שהוציא ביה"ד בפס"ד זה, שבידי הבעל הרשות לגרש את אשתו... פסק כזה הוא עונש חמור על האשה והוא קרוב לדיני נפשות. וכיון שכן הוא, צריך לפרט ולנמק טעמיו והצדקתו...
[למסקנה:]: פסק - הדין של ביה"ד האזורי צריך להכיל הרצאה תמציתית של העובדות והנימוקים שעליהם הוא מבוסס.

2. אמנם מה שלא פירשו חברי בית-הדין [האזורי] בדבריהם מוכן מעצמו: שהם סמכו על השקפה מוטעית זאת, כאילו דבני הספרדים לא דאגו חלילה לתקנת בנות ישראל והפקירו אותן לשרירות הבעל לגרשן בעל כורחן. וכבר כתבנו במקרים אחרים דומים לזה, שדבר זה הוא טעות גדולה, שיש בה משום לעז על רבותינו הקדמונים ז"ל. וכאמת לא נהגו בכל קהילות הספרדים להתיר גירושין בעל כורחה של האשה. וכפי שכתב הר"ן ז"ל...

...ועוד יש להוסיף שכיון שהתפשט מנהג זה בכל ישראל כמו שכתב הר"ן, הרי הבעל מתחייב שלא לגרשה בעל כורחה מן הטעם שכל הנושא על דעת המנהג [של מקום הנישואין] הוא נושא, וכמו שפסק מרן המחבר [=ר' יוסף קארן] כדין נושא אשה על אשתו [=אשה שנייה] (שולחן ערוך, אבן העזר סימן א' סעיף ט'). ... וכך ההיגיון והמוסר מחייבים בזמננו זה, שאם לא כן [=אם לא נאסור גירושין כפויים], לא הנחת בת לאברהם אבינו [=פגעת בכל הנשים היהודיות], שכל איש ימצא איזו תואנה ואמתלה שהיא, או ייתן עיניו באשה אחרת, והוא... יכריח אותה [=את אשתו הראשונה] לקבל גיטה.

[למסקנה:] גם בקהילות הספרדים לא נהגו להתיר גירושין בעל כורחה של האשה ... וככה שורת הדין מחייבת, לדאוג לתקנת בנות ישראל ולא להפקיר אותן לשרירות בעליהן.

השאלות

1. מדוע לדעתכם לא ראה ביה"ד האזורי צורך לתת נימוקים לפסק דינו?
2. הביאו נימוקים נוספים בהם יכול היה ביה"ד הגדול להשתמש בכואו לדרוש מביה"ד האזורי כתיבת נימוקים. מדוע לדעתכם הוא בחר בנימוק בו הוא משתמש כאן?
3. מקור מרכזי לטיעון בקטע השני הוא דברי הר"ן. מה אומר הר"ן ומה חשיבותו כאן?
4. הסבירו את ההסתמכות בקטע השני על דברי ר' יוסף קארן ואת חשיבותה בהקשר דנן. מדוע לדעתכם ביה"ד האזורי לא לקח בחשבון נימוק זה?
5. חזו דעתכם המנומקת על הקביעה הבאה ועל נכונותה: "לא מפתיע לגלות כי חברי בית הדין הגדול שוללים את הניסיון לבצע הבחנה בין אשכנזים וספרדים וכי הם טוענים שיש חשיבות למנהג המקום".
6. חזו דעתכם המנומקת על הקביעה הבאה ועל נכונותה: "אין זה המקום היחיד בו עושה נשיא ההרכב שימוש בנימוק מוסרי בכואו לזון בתביעת גירושין".
7. חזו דעתכם המנומקת על הקביעה הבאה ועל נכונותה: "הרב עובדיה יוסף היה מסכים עקרונית לתוצאת פסק הדין של בית הדין הגדול ולהנמקותיה".

שאלה שניה (30 נקודות, 15 נקודות לכל ציטוט, עד עמוד וחצי לשניהם יחד)

הסבירו בקצרה ובאופן ממצה את שני הציטוטים הבאים, תוך שאתם עומדים על ההקשר בו הם נידונו. חזו עליהם את דעתכם המנומקת תוך שאתם מסתייעים בחומר הנלמד. האם הם מוסכמים על הכל? פרטו.

1. "ואם הבית דין קים [=ברור] לו באדם זה שהוא איננו עלול לשקר בשביל הנאה, הרי יש לקבלו כעד כשר".
2. "מתשובת הרב פיינשטיין אנו רואים איך לסמכויות האכיפה של בית הדין הרבני הממלכתי חשיבות עקרונית מבחינת ההלכה הגורמת לעדיפותו של בית דין רבני זה על כל בית דין רבני אחר".